

Θέατρο & Εκπαίδευση δεσμοί αλληλεγγύης

Γκόβας, Ν., Κατσαρίδου, Μ., Μαυρέας, Δ. (επιμ.). (2012).
Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
ISBN 978-960-9529-01-3

Theatre & Education *bonds of solidarity*

Govas, N., Katsaridou, M., Mavreas, D. (eds.). (2012).
Athens: Hellenic Theatre/Drama & Education Network
ISBN 978-960-9529-01-3

Θέατρο & ευπαθείς κοινωνικές ομάδες

Koldobika G. Vío

i

Το άρθρο αυτό είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω της ιστοσελίδας: www.TheatroEdu.gr
Εκδότης: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
Για παραγγελίες σε έντυπη μορφή όλων των βιβλίων: info@theatroedu.gr

This article is freely accesible via the website www.TheatroEdu.gr.
Published by the **Hellenic Theatre/Drama & Education Network**.
To order hard copies write to info@theatroedu.gr

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ
Read the article below

Το άρθρο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί δωρεάν για έρευνα, διδασκαλία και προσωπική μελέτη. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μετά από άδεια του εκδότη.

Θέατρο & ευπαθείς κοινωνικές ομάδες

Koldobika G. Vío

Όπως γίνεται σε πολλές ομάδες με τις οποίες κάνουμε κοινωνικό θέατρο, έτσι και στην Ομάδα Εργασίας της συνδιάσκεψης με θέμα το *κοινωνικό θέατρο* συγκεντρωθήκαμε πολύς και διαφορετικός κόσμος, όλοι άγνωστοι μεταξύ μας, με διαφορετικές εμπειρίες και γλώσσες. Βέβαια, μέσα σε περιορισμένες ώρες δουλειάς προσπαθήσαμε να μοιραστούμε σκέψεις και συναισθήματα και να εργαστούμε μαζί, ώστε να προχωρήσουμε προς ένα κοινό αποτέλεσμα.

Σε περιορισμένο χρονικό διάστημα η ομάδα εμβάθυνε περισσότερο στο πεδίο των ερωτήσεων αναφορικά με το θέμα. Έτσι προσπαθήσαμε να ανοίξουμε παράθυρα σε τοπία που δεν ήταν δυνατό να συμπεριληφθούν μέσα σε λίγες λέξεις, ούτε να οδηγήσουν σε αποτελέσματα με βαθύ νόημα. Σαφώς, γνωρίζαμε ότι αυτό είναι κάτι αναμενόμενο στις δράσεις του κοινωνικού θεάτρου. Το κείμενο που ακολουθεί επιχειρεί να αποτυπώσει τις σκέψεις και τα ερωτήματα που διατυπώθηκαν στην ομάδα εργασίας.

Στο πλαίσιο του όρου κοινωνικό θέατρο μπορούμε να διακρίνουμε πολλές διαφορετικές δράσεις και προγράμματα: αναφερόμαστε φυσικά στο θέατρο του καταπιεσμένου, αλλά και στα θεατροπαιδαγωγικά προγράμματα ή εργαστήρια με ευαίσθητες κοινωνικά ομάδες, σε θεατρικά έργα με κοινωνικό μήνυμα, αλλά και σε άλλες περιπτώσεις. Στην Ομάδα Εργασίας, δεν μας ενδιέφερε να δώσουμε κάποιο ορισμό στο κοινωνικό θέατρο, αλλά περισσότερο επιχειρήσαμε να αναζητήσουμε κάποια σημαντικά χαρακτηριστικά του. Σαφώς, όπως συμβαίνει κάθε φορά που δουλεύουμε σε ομάδες, ήμασταν ανοιχτοί στη διαφορετικότητα αλλά ενδιαφερόμασταν για κοινά σημεία που μας δένουν.

Μέσα από τις εμπειρίες και τα ερωτήματα που μοιραστήκαμε, καταλήξαμε στο εξής σημαντικό χαρακτηριστικό του κοινωνικού θεάτρου: *«Γίνε αληθινή ομάδα και αντίδρασε. Ενδυνάμωσε το ομαδικό πνεύμα ανάμεσα σε ανθρώπους που δεν έχουν τον ίδιο πολιτισμό ή τα ίδια χαρακτηριστικά»*¹. Πολλές από τις δράσεις του κοινωνικού θεάτρου απευθύνονται σε ανθρώπους που είναι διαφορετικοί μεταξύ τους. Το θέατρο μας δίνει τη σκηνή και τον χώρο και μέσω της έκφρασης και της δημιουργίας οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να γνωριστούν και να εργαστούν μαζί.

Επιπλέον, είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι το κοινωνικό θέατρο δεν ενδιαφέρεται μόνο για την ίδια την ομάδα και τους συμμετέχοντές της, αλλά και για την ευρύτερη κοινωνία. *«Ενδιαφέρου για τον κόσμο»*. Οι δράσεις του κοινωνικού θεάτρου επιδιώκουν να βρίσκουν εφαρμογή στην καθημερινή ζωή και να επιφέρουν αλλαγές σε κάθε συμμετέχοντα και στον κοινωνικό του περίγυρο.

«Η τέχνη είναι για όλους». Με τον τρόπο αυτό, όλοι μπορούν να συμμετάσχουν σε δράσεις του κοινωνικού θεάτρου. Για κάθε κοινωνικό στόχο και κάθε κοινωνία, μπορεί να σχεδιαστεί ένα κατάλληλο πρόγραμμα ή δράση κοινωνικού θεάτρου. Επίσης, μπορούν να βρεθούν οι κατάλληλες τεχνικές κοινωνικού θεάτρου που να βοηθούν κάθε άνθρωπο να εκφραστεί προσωπικά και κοινωνικά. Στην ουσία το κοινωνικό θέατρο δεν ενδιαφέρεται να αποτελέσει μια *μεγάλη τέχνη*, αλλά να αποτελέσει έναν τρόπο επικοινωνίας και έκφρασης. Περισσότερο αποτελεί μια τέχνη του λαού.

Η Ομάδα Εργασίας κατέληξε στο ότι το κοινωνικό θέατρο για να μπορέσει να λειτουργήσει χρειάζεται κάποιες βάσεις. Πρώτα από όλα, μέσα από τις δράσεις, οι συμμετέχοντες καλούνται να μοιραστούν «συναισθήματα», σε ένα πλαίσιο *«συνεργασίας, όχι ανταγωνισμού»* με χαρακτηριστικά τη *«συμπόνια»* και τη *«διάδραση»* και στόχο την *«αποδοχή στη διαφορετικότητα»* και την *«ενσυναίσθηση»*.

Όποιος εμπνυχώνει προγράμματα ή δράσεις κοινωνικού θεάτρου χρειάζεται να έχει *«πάθος»* για αυτό που κάνει, αλλά και για το μέλλον. Γιατί το κοινωνικό θέατρο έχει ανάγκη από *«Ονειρα»*. Το κοινωνικό θέατρο πρέπει να θέτει κοινωνικούς στόχους, να βασίζεται σε ένα σχέδιο, να αναζητά κοινωνικές αλλαγές και να κοιτά προς την Ουτοπία, να ονειρεύεται τελικά κάτι καινούριο. Έτσι, λοιπόν, απαραίτητη είναι η δημιουργία στις δράσεις μας, οι οποίες θα οδηγήσουν σε μια καλύτερη κοινωνία.

Στην Ομάδα Εργασίας θέσαμε δύο βασικά ερωτήματα: *«πώς;»* και *«με τι;»* πραγματοποιούνται αυτές οι δράσεις τις οποίες ονομάζουμε κοινωνικό θέατρο. Δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις, σαφώς, όμως, αντιλαμβανόμαστε πως όλοι οι πολίτες πρέπει να αναλάβουν υπεύθυνα δράση, να ενδιαφέρονται δηλαδή για μια καλύτερη κοινωνία, να ανοίγουν τον εαυτό τους στο Άλλο και να δέχονται τις αλλαγές. Σε αυτό το σημείο

προκύπτει μια σημαντική ερώτηση: «Ποιο είναι το όνειρο;» Αυτό το όνειρο χρειάζεται, πρώτα από όλα, να είναι κοινό και για τον λόγο αυτό κάθε συμμετέχων πρέπει να μοιραστεί τον κόσμο που ονειρεύεται. Δεν μπορεί να προκύψει ως *εξωτερική* πρόταση, αλλά σε ένα πρώτο στάδιο πρέπει να αποτελέσει προσωπική προσπάθεια, η οποία ακολουθώντας γίνεται κοινή. Σύμφωνα με αυτό, οι εμπυχωτές από την πλευρά τους χρειάζεται να μοιραστούν με την ομάδα τα όνειρα και τους κοινωνικούς στόχους που θέτουν. Προφανώς θα έχουν μεγαλύτερη εμπειρία και ευρύτερα κριτήρια, αλλά σε καμία περίπτωση δεν πρέπει τα όνειρα και οι στόχοι του εμπυχωτή να αποτελέσουν το πρόγραμμα της ομάδας, χωρίς διάλογο και επιλογή. Η πρόταση του εμπυχωτή αποτελεί μία ακόμη πρόταση της ομάδας, ικανή να διευκολύνει και να εμπλουτίσει τους συμμετέχοντες να σχεδιάσουν τη δική τους.

Ο κοινός στόχος κάθε δράσης κοινωνικού θεάτρου χρειάζεται να βασίζεται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων. Ασφαλώς θα βασίζεται στα «Ανθρώπινα δικαιώματα», αλλά και σε πιο προσωπικές ανάγκες, που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητά τους. Κάθε ομάδα πρέπει να βασίζεται στις εμπειρίες της, τα προβλήματα, τα συναισθήματα, την καθημερινότητα και τα ερωτηματικά της. Έχοντας αυτό ως βάση, είναι ικανή να στήσει τους κοινούς στόχους, το πρόγραμμα και τις δράσεις της. Αυτές οι δράσεις κάποιες φορές μπορεί να αποτελούν ολοκληρωμένα θεατρικά έργα ή άλλες δημιουργικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Όταν υπάρχουν κοινές *καταθέσεις* στην ομάδα από την πραγματικότητα που βιώνουν τα μέλη της, δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες, ώστε οι συμμετέχοντες να οδηγηθούν σε αναζήτηση κοινών στόχων και απαντήσεων. Το κοινωνικό θέατρο παρέχει ένα ευρύ πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται τεχνικές, οι οποίες όχι μόνο μπορούν να λειτουργήσουν ως μέσο έκφρασης και παρουσίασης στο κοινό, αλλά θα αποτελέσουν πρόκληση για καθένα από τους συμμετέχοντες: «*Δοκίμασε, κάνε πρόβα την Ουτοπία*». Κάθε δράση κοινωνικού θεάτρου μπορεί να αποτελέσει ουσιαστικά πρόβα για μια καλύτερη κοινωνία, να γίνει δοκιμασία για καινούριες σκέψεις ανάμεσα στους ανθρώπους. Το στοιχείο αυτό δεν θα φανεί μόνο στα αποτελέσματα – έργα – που δημιουργούμε και τελικά παρουσιάζουμε, αλλά και στη μεθοδολογία που επιστρατεύουμε. Η καθημερινή πράξη στο κοινωνικό θέατρο πρέπει να αποτελέσει πρόβα για την Ουτοπία. Στις δράσεις του κοινωνικού θεάτρου πρέπει να υπάρχει δοκιμασία και ρίσκο προκειμένου να βρεθεί κάτι νέο. Οι εμπυχωτές πρέπει να τολμούν να πειραματιστούν και να δοκιμάσουν πιο δημοκρατικές μεθόδους, έτσι ώστε να ακούγονται όλοι στην ομάδα. Πρέπει να επιτρέψουν στην ομάδα να αυτενεργήσει, να εργαστεί χωρίς φόβους ή στερεότυπα προκειμένου να έρθουν στην επιφάνεια όλα, σκέψεις και συναισθήματα. Μόνον έτσι μπορεί να υπάρξει δημιουργία, όταν οι δρώντες είναι έτοιμοι για το καινούριο και επιδιώκουν διαρκώς να αναζητούν το καινούριο. Αυτή είναι ουσιαστικά η λειτουργία του κοινωνικού θεάτρου, η δημιουργία σε βάθος.

Με την ολοκλήρωση της συζήτησης, η Ομάδα Εργασίας μπορούσε επιτέλους να κοιτάξει μπροστά. «*Πού;*» θα επιτελεστεί και «*Ποιοι;*» μπορούν να ενταχθούν στο σχέδιο ενός κοινωνικού θεάτρου. Για μας η απάντηση ήταν απλή: «*Παντού*». Αυτή τη στιγμή ζούμε σε έναν κόσμο που «*Δεν χρειάζεται να είναι έτσι*» και κάτι πρέπει να κάνουμε «*Σήμερα*». Η «*κρίση*» και ο «*ρατσισμός*» γύρω μας δεν μας επιτρέπουν την πολυτέλεια του χρόνου για άλλους στόχους: η αλλαγή της κοινωνίας μας πρέπει να αρχίσει σύντομα. Αλλά ανάμεσα στους στόχους του θεάτρου και της τέχνης εν γένει είναι και η διασκέδαση του κοινού. Πρέπει, επομένως το θέατρο να θέσει ως στόχο την κοινωνική αλλαγή; Αυτό εξαρτάται σαφώς από το κριτήριο του καθενός. Η ομάδα είναι αυτή που θα ορίσει το πλαίσιο αν το θέατρο θα αποτελέσει απλή διασκέδαση ή εμπειρία και συμμετοχή σε μια δράση κοινωνικού θεάτρου. Με έναν ταυτόχρονα σοβαρό αλλά και μαγικό τρόπο κάθε συμμετέχων βρίσκεται μπροστά στην προτροπή «*Σκέψου τι θα μπορούσε να είναι*», καθώς ουσιαστικά μόνο «*Οι άνθρωποι μετράνε*». Αυτό που πρέπει να στηθεί είναι ένα πλαίσιο για «*Εναισθητοποίηση, κοινωνική συνείδηση*». Κανένας δεν μπορεί να γυρίσει την πλάτη στο σήμερα και στις δυσκολίες που ζούμε. Οι αλλαγές μπορούν να γίνουν μέσα από το κοινωνικό θέατρο. Οι λύσεις που προκρίνονται δεν πρέπει να είναι αυτές που δεν προωθούν καθόλου τις αλλαγές, αλλά ούτε, από την άλλη, αυτές που θέλουν να καταστρέψουν τα πάντα. Αυτό που απαιτείται είναι οι έξυπνες δράσεις, που επιστρατεύουν μια «*έξυπνη τέχνη*». Το κοινωνικό θέατρο δίνει την ευκαιρία να συνυπάρχουν αρμονικά κοινωνικοί – εκπαιδευτικοί στόχοι με καλλιτεχνικούς. Καθώς το θέατρο ενέχει και την έννοια της διασκέδασης, διευκολύνει τον κόσμο να συμμετέχει είτε ως ομάδα δράσεων, είτε ως κοινό των δράσεων της ομάδας.

Για τον λόγο αυτό, η Ομάδα Εργασίας θεώρησε ότι το κοινωνικό θέατρο είναι μια προνομιούχος δράση που παράγει «*Σχέδια εργασίας με ήθος και αισθητική*». Χωρίς να απαλείφεται η καλλιτεχνική διάστασή του, το κοινωνικό θέατρο επιχειρεί να πει ότι «*Οι άνθρωποι πρέπει να νοιάζονται*», «*Κατανοώντας την πραγματικότητα, αναδημιουργώντας την πραγματικότητα*». Η Ομάδα Εργασίας θεώρησε ότι στην εποχή που ζούμε «*Καινούργιοι τρόποι, καινούργιες λέξεις*» επιστρατεύονται. Τρόποι και λέξεις που βρίσκουν στο κοινωνικό θέατρο το μέσο έκφρασής τους. Μέσα από αυτό πολλά άτομα βρίσκουν τρόπο να μοιραστούν τα συναισθήματα, τις ιδέες και τις κοινωνικές προτάσεις τους. Έτσι στην πραγματικότητα το θέατρο ανάγεται σε «*Θέατρο για όλους*», και επιτελείται ένα πρώτο βήμα για να αναπτυχθούν κοινωνίες με όλους και για όλους.

Οι ερωτήσεις που ακολούθησαν στην Ομάδα Εργασίας είναι «Τι;» κάνουμε στο κοινωνικό θέατρο και «Γιατί;». Η Ομάδα θεώρησε ότι κάθε δράση πρέπει πρωτίστως να λειτουργεί ως πρόκληση για τον καθένα: «Ζήσε το όνειρό σου». Αυτό, όμως, έρχεται σε σύγκρουση με ό, τι ορίζεται ως «Η τρέχουσα κοινωνική κατάσταση». Οι δράσεις του κοινωνικού θεάτρου πρέπει να ενέχουν τις ακόλουθες προτροπές «Αντιμετώπισε τα προβλήματα» και «Κάνε φίλους» στο πλαίσιο σχέσεων που γεννούν «Εμπιστοσύνη». Το κοινωνικό θέατρο παρέχει ένα πλαίσιο όπου όλοι μπορούν να είναι ειλικρινείς. Για τον λόγο αυτό, νοείται και ως «Διαδραστικό θέατρο».

Ο χρόνος της Ομάδας Εργασίας τελείωσε αφήνοντας ανοικτά πολλά ερωτήματα και χωρίς να μπορέσει να εμβαθύνει και να ολοκληρώσει όλα τα θέματα που τέθηκαν. Πάντως ο διάλογος που αναπτύχθηκε κατέληξε με μία τελευταία σκέψη που συνοψίζεται στις φράσεις «Αξίζει να προσπαθείς» και «Γίνε καλύτερος». Το κοινωνικό θέατρο προσφέρει εμπειρίες σύμφωνα με τις οποίες «Η επιτυχία σου μετριέται από τα επιτεύγματα των άλλων». Προκειμένου να είμαστε και εμείς οι ίδιοι εμπράκτως καλύτεροι, να ωριμάσουμε έχοντας επιτύχει να έχει ωριμάσει και ο άλλος, η Ομάδα Εργασίας κατέληξε ότι έχουμε πολλά να μάθουμε από τις εμπειρίες του κοινωνικού θεάτρου. Σε πάρα πολλές δράσεις μέσα στα χρόνια το κοινωνικό θέατρο επέτυχε την «Ενδυνάμωση» για τους συμμετέχοντες. Παράλληλα, κατάφερε να προωθήσει ό, τι αποκαλείται ως «Εργασία της κοινότητας» ανάγοντας τη φράση «Άλλαξε τα πράγματα» ως κινητήριο δύναμη στην κοινωνία και επιτυγχάνοντας τη δημιουργία δεσμών αλληλεγγύης.

Σημειώσεις

¹ Οι λέξεις εντός εισαγωγικών προέρχονται από το power point που η Ομάδα Εργασίας ετοίμασε και παρουσίασε σαν συμπεράσματα στο κλείσιμο της συνδιάσκεψης. Χρησιμοποιούνται αυτούσια όπως τέθηκαν εκεί.

Ο **Koldobika G. Vio**, μαθητής του Georges La Ferriere (Καναδάς), είναι ένας από τους βασικούς εκπροσώπους της Παιδαγωγικής της Έκφρασης στην Ισπανία, όπου δίνει μαθήματα και σεμινάρια. Αποφοίτησε από το Παιδαγωγικό Τμήμα του Universidad del País Vasco. Διδάσκει στο Μεταπτυχιακό Τμήμα Κοινωνικού Θεάτρου στα Πανεπιστήμια Ramon Llull στη Βαρκελώνη και Porto στην Πορτογαλία. Έχει σκηνοθετήσει και συμμετάσχει σε διάφορες θεατρικές παραστάσεις. Έχει εργαστεί σε διάφορες χώρες: Παλαιστίνη, Ελ Σαλβαδόρ, Νικαράγουα, Γουατεμάλα, Βραζιλία, Νότιο-Αφρική. Δίδαξε Θέατρο Δρόμου και Κουκλοθέατρο στη Δραματική Σχολή του ΚΘΒΕ. Είναι μόνιμος συνεργάτης του Φεστιβάλ Κουκλοθεάτρου-Παντομίμας του Κιλκίς. Έχει εκδώσει τρία βιβλία σχετικά με το Θέατρο στην Εκπαίδευση.

